

Smernice za upotrebu veštačke inteligencije u medijima

Interni protokol za upotrebu AI u redakciji

Visoki novinarski standardi, koje smo postavili tokom prethodnih godina, ostaju nepromenjeni. Bez obzira na tehnološke promene koje dolaze, naš cilj i dalje ostaje isti - da publici pružimo nezavisne, kvalitetne, objektivne i pouzdane informacije.

Upotreba veštačke inteligencije (AI) u redakcijama postaje sve češća i sofisticiranija, a naš medij teži da je koristi na adekvatan, etičan i transparentan način. Smernice za upotrebu AI su nastale kao rezultat saradnje sa 10 partnerskih, nezavisnih medija, sa ciljem da svaka upotreba veštačke inteligencije bude u skladu sa javnim interesom i profesionalnim standardima. Ove Smernice su dodatno usklađene i proširuju pojedina načela Kodeksa novinara i novinarki Srbije, kao i modela internih smernica koje je izradila Koalicija za slobodu medija.

Redakcija FakeNews Tragača ove smernice usvaja 20. januara 2026. godine i od tog dana koristi veštačku inteligenciju u skladu sa njima.

1. Zašto usvajamo smernice za etičku upotrebu veštačke inteligencije u medijima?

Veštačka inteligencija nezaustavljivo menja medijski pejzaž. Mediji imaju potrebu da prate i odgovore na tehnološke promene koje oblikuju savremeni svet.

Kao redakcija, imamo odgovornost da njenu upotrebu prilagodimo profesionalnim i etičkim standardima, uz poštovanje bazičnih načela kao što su odgovornost, transparentnost, bezbednost, zaštita privatnosti i javnog interesa. Naš medij donosi sadržaj koji odgovara na potrebe javnosti i lokalnih zajednica, upravo ono što AI ne može da proizvede.

Ove smernice osiguravaju da AI alati u našem radu doprinose efikasnosti i inovaciji, unapređenju novinarskog rada ali da nikada ne zamene novinarsku procenu, kreativnost, autentičnost i integritet. Dužnost novinara i urednika ostaje da slede najviše etičke i profesionalne standarde, da budu posvećeni istinitom, savesnom i profesionalnom izveštavanju.

2. Na šta mislimo kada kažemo "veštačka inteligencija"?

U smislu ovih Smernica, AI se odnosi na razvoj računarskih sistema koji mogu da obavljaju zadatke, koji inače zahtevaju ljudsku inteligenciju i rad.

Generativni modeli veštačke inteligencije, koje koristimo, koriste algoritme, odnosno modele učenja na velikim količinama podataka, da bi stvorili nov sadržaj, koji nije direktno kopiran iz podataka na kojima je model treniran, već je generisan na osnovu obrazaca i struktura koje je model naučio.

3. Naši vrednosni i etički principi koje sledimo u primeni AI u medijima.

- Istinitost, tačnost, nepristrasnost, nezavisnost od pritisaka, odgovornost i poštovanje privatnosti predstavljaju osnovu naših politika i donošenja odluka.
- Za naš rad su odgovorni novinari i urednici, a naš medij orijentisan ka novinarstvu koje kreiraju ljudi.

- Poštujemo načela transparentnosti, publiku na adekvatan način obaveštavamo kada i u kojoj meri koristimo AI alate u novinarskom radu (bilo da je u pitanju tekst, fotografija, audio ili video snimak)
- Naši novinari pružaju jasnu razliku između autentičnog sadržaja i sadržaja koji je rezultat upotrebe sistema AI, čime se izbegava obmanjivanje javnosti.
- Vršimo redovan nadzor nad alatima koje koristimo, vodimo računa o tome čime „pohranjujemo“ AI sisteme, a svaka upotreba AI prolazi kroz proces verifikacije i ljudskog nadzora.
- Nikada ne koristimo veštačku inteligenciju u manipulativne svrhe i vodimo računa o bezbednosti, zaštiti podataka i izvora.
- Odgovorno se odnosimo prema intelektualnoj svojini i autorskom pravu.

4. U kojim oblastima koristimo veštačku inteligenciju?

Alate AI koristimo u zadacima koji ne zahtevaju stroge uredničke odluke, a mogu da doprinesu efikasnosti redakcijskog rada.

U tom smislu, alate AI koristimo za prevod i lekturu tekstova, sažimanje sadržaja, transkripciju audio i video intervjua iz glasa u tekst, titlovanje, kreiranje AI-generisanih slika i ilustracija, pretragu i organizaciju podataka, testiranje naslova i optimizaciju sadržaja, generisanje glasa koji čita tekstualne sadržaje.

U ovim poslovima novinari koriste AI samo kao pomoćni alat, a ključne odluke donose novinari i urednici.

Delimično koristimo AI u kreiranju, analizi i interpretaciji velikih skupova podataka, praćenju interakcija publike, u praćenju narativa i trendova u onlajn prostoru, za kreiranje vizualizacija zasnovanih na podacima.

Svi AI-generisani vizuelni i audio materijali su jasno označeni. Vizuelni AI alati koriste se isključivo za ilustrativne svrhe.

5. U kojim oblastima ne koristimo veštačku inteligenciju?

Veštačka inteligencija ne može da zameni novinarski rad, uredničko odlučivanje, niti profesionalnu etiku.

AI ne piše samostalno tekstove, niti kreira sadržaj, ne odlučuje o tome koje će se teme obrađivati, ili koji će se izvori koristiti, ne odlučuje o načinu kako će se događaj predstaviti, o izboru sagovornika ili redosledu predstavljanja informacija.

U AI sisteme ne unosimo lične podatke, privatne informacije naših izvora, lične podatke o publici i ne skladišimo osetljive podatke u njenim sistemima.

U našoj redakciji AI se ne koristi za generisanje lažnih vesti, fotografija, audio ili video materijala, kreiranje manipulativnog sadržaja je strogo zabranjeno.

AI ne koristimo za proveru činjenica, to je posao i odgovornost urednika, fact-checkera i novinara.

AI četbotovi se ne mogu smatrati pouzdanim izvorima informacija, niti će četbotovi biti direktni izvori informacija. Oni mogu poslužiti kao inspiracija, ali ne kao verodostojan izvor.

6. Koje aplikacije AI koristimo?

Naša redakcija koristi isključivo verifikovane, bezbedne i proverene AI aplikacije i alate, koji su u skladu sa važećim propisima o zaštiti podataka i profesionalnim standardima novinarstva.

Upotreba bilo kog alata AI odobrava se tek nakon internog testiranja i procene kvaliteta i potencijalnih rizika.

Eksperimenti s novim AI alatima sprovode se samo uz saglasnost urednika i novinara, ograničen pristup podacima i transparentno obaveštavanje javnosti. Uvek je obavezan princip ljudskog nadzora u svakoj fazi testiranja.

Aplikacije koje koristimo mogu biti besplatne ili plaćene novcem našeg medija.

Periodično sprovodimo interne obuke redakcije i ostalih zaposlenih o upotrebi AI alata, kako bi osigurali njenu etičnu i profesionalnu upotrebu, osigurali informacionu i medijsku pismenost zaposlenih, i na vreme upozorili na potencijalne rizike.

7. Kako upravljamo podacima?

Naš medij u svom radu koristi veliki broj različitih vrsta podataka.

Naši novinari samostalno istražuju, prikupljaju informacije i kreiraju sopstvene baze podataka, za čiju tačnost, integritet i etičku upotrebu snose isključivu odgovornost.

Naša redakcija ne koristi i ne razvija AI modele u saradnji sa privatnim kompanijama ukoliko takva saradnja zahteva deljenje neobjavljenih, osetljivih ili urednički poverljivih podataka. Razvoj internih ili prilagođenih AI rešenja dozvoljen je samo uz prethodnu formalnu procenu rizika, potpisane sporazume o obradi podataka i odobrenje glavnog urednika ili direktora medija. Eksterni partneri nikada ne mogu pristupiti izvorima, internim komunikacijama redakcije, nacrtima tekstova niti bilo kom sadržaju koji može ugroziti uređivačku autonomiju ili zaštitu izvora.

Sa podacima o našoj publici postupamo sa dužnom pažnjom, u skladu s internim politikama privatnosti koje su javno dostupne na našem sajtu.

Posebnu pažnju posvećujemo podacima koje dobijamo od izvora: takvi podaci se dele sa AI sistemima samo nakon prethodne provere i izričite saglasnosti novinara i urednika.

Svi podaci koje samostalno generiše AI podležu proverbi od strane novinara i urednika pre nego što se mogu koristiti u redakcijskom radu.

Pre upotrebe alata, redakcija proverava poreklo podataka na kojima su AI modeli obučeni.

8. Rizici upotrebe veštačke inteligencije u medijima.

Svesni smo da upotreba veštačke inteligencije sa sobom nosi određene rizike, kao što su širenje dezinformacija, netačnih ili neproverenih informacija, u mnogo većem obimu nego što je to do sada bio slučaj.

Upotreba AI u novinarstvu može da dovede do ozbiljnih rizika po privatnost sagovornika, izvora ili da dovede u opasnost bezbednost podataka koji se obrađuju u redakciji, što se dešava kada AI alati prikupljaju, zadržavaju ili obrađuju podatke.

Generativna AI može da ugrozi intelektualnu svojinu, zato ne koristimo sadržaj koji je proizvela AI, koji može povrediti autorska prava trećih lica.

Imajući ovo u vidu, naše novinare kontinuirano obučavamo da prepoznaju opasnosti upotrebe AI alata i sa najvećom pažnjom pristupamo bezbednosti podataka i zaštiti privatnosti prilikom korišćenja AI.

U slučaju greške, redakcija preduzima mere za ispravku koje su propisane Kodeksom novinara i novinarki Srbije i obaveštava javnost o prirodi greške.

9. Bezbednost i tehnička zaštita

AI alati se koriste uz maksimalne mere bezbednosti.

Lokalno čuvamo sve osetljive podatke, podatke koje su nam podelili izvori i druge lične podatke.

Treće strane (organizacije civilnog društva koje su specijalizovane za bezbednost, kompanije i konsultantne) konsultujemo i sa njima delimo podatke isključivo kada za to postoji opravdana potreba i kada interno nemamo adekvatne resurse.

10. Revizija Smernica

Ove Smernice se revidiraju interno, bar jednom godišnje. Reviziju sprovodi redakcija, uz učešće ostalih zaposlenih. Po potrebi, o unapređenju Smernica možemo konsultovati stručnu i profesionalnu javnost. Smernice ćemo revidirati i ukoliko na to ukaže naša publika ili promena u samoj medijskoj praksi.